

MTA Law Working Papers
2023/19

**Az 1875. évi XXXVII. Kereskedelmi Törvény vezető
tisztségviselőkre vonatkozó felelősségi szabályai**

Németh Erika

ISSN 2064-4515

http://jog.tk.mta.hu/mta_lwp

*Társadalomtudományi Kutatóközpont – MTA Kiválósági Kutatóhely
HUN-REN Centre for Social Sciences – MTA Centre of Excellence*

Németh Erika¹

Az 1875. évi XXXVII. Kereskedelmi Törvény vezető tisztségviselőkre vonatkozó felelősségi szabályai

Absztrakt

A cikk a szabadversenyos kapitalizmus hatását elemzi az európai törvényhozásra az 1800-as évek közepétől megalkotott társasági törvények szabályainak összehasonlításával. A tanulmány bemutatja a Kúria részvényjogi ítélkezési gyakorlatát a Kereskedelmi Törvény felelősségi szabályainak az elemzésével. A cikk a kártérítési normát jogdogmatikailag is értékeli, ugyanis a későbbi felelősségi szabályozástól eltérően a Kt. elmulasztotta szabályozni a jogellenességet, mint a felelősséget megalapozó elvont tényálláselemet, ezzel szemben nemcsak objektív és szubjektív magatartás mértéket, hanem még gondossági kötelezettséget is levezetett. A jogi norma kellően elvont fogalom meghatározásának a hiányosságát a kor ítélkezési gyakorlata próbálta kitölteni tartalommal.

Abstract

The article analyses the impact of free-competition capitalism on European legislation by comparing the rules of company laws in the mid-1800s. The study presents the case law of the Curia in stock law by analysing the liability rules of the Commercial Act. The article evaluates the norm of damages from a legal dogmatic point of view, since, unlike the later liability regulation, the Commercial Act failed to regulate illegality as an abstract element of the facts justifying liability, while it derived not only the degree of objective and subjective conduct, but also the duty of care. The jurisprudence of the time tried to fill the gap in defining a sufficiently abstract concept of legal norm.

I. A szabadversenyos kapitalizmus hatása az európai törvényhozásra

Az 1875. évi XXXVII. Kereskedelmi törvény 1876. január 1-én lépett hatályba és mindazon törvények és rendeletek, amelyek a törvény hatálya alá tartozó kérdésekben szabályoztak hatályukat veszítették.² A Kereskedelmi törvény a szabadversenyos kapitalizmus igényeit kívánta szolgálni. A Kereskedelmi törvény VII. címe szabályozta a kereskedelmi társaságokat, amely rész azonban a vezető tisztségviselők jogállására vonatkozó szabályt nem tartalmazott, ezen túl a VII. cím szűk körben, három paragrafusban foglalta össze a társaságok közös szabályait a kódexben.

---

¹ A szerző a Budapest Körmeyi Törvényszék Gazdasági Kollégiumának törvényszéki bírója, és a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának PhD hallgatója, témavezető: Dr. Boóc Ádám. e-mail cím: nemetherika@birosag.hu.

² Sárközy Tamás: *A magyar társasági jog Európában*. Budapest, 2001, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, 188. old.

Kereskedelmi törvényünk mintájául a német kereskedelmi törvény szolgált, a közös német kereskedelmi jog kodifikációja, némely korábbi kísérletektől eltekintve, 1857-ben indult meg, mely évben az egyes német államok képviselői a kereskedelmi törvény feletti tanácskozás végett Nürnbergben gyűltek össze. A tanácskozás eredménye az általános német kereskedelmi törvénykönyv lett: Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch, mely az egyes német államokban külön-külön, mint partikuláris törvény lépett hatályba, 1871-ben azonban német birodalmi törvénnyé emelték, és mint ilyen 1872-ben Elzász-Lotharingiában is elfogadásra került.³ Dr. Nagy Ferencz – a korszak kiemelkedő magyar jogtudósának – álláspontja szerint a törvény egyike a legkitűnőbb törvényhozási alkotásoknak s a később keletkezett kereskedelmi törvényekre, így a magyar Kt-ra is mérvadó befolyást gyakorolt.⁴ Kereskedelmi Törvényünk nemcsak a német, hanem a meghatározó európai kereskedelmi törvényekkel, így példának okáért az olasz kereskedelmi törvénnyel is számos egyező, szinte szó szerint azonos szabályokat tartalmazott.

A Kereskedelmi törvényt is a formakényszer jellemezte, kereskedelmi társaságot csak közkereseti-, betéti- és részvénytársaságként és szövetkezetként lehetett alapítani. A Kereskedelmi törvény a korlátolt felelősségű társaság tekintetében szabályozást nem tartalmazott, a korlátolt felelősségű társaság szabályait a magyar jogrendszer először 1930-ban szabályozta.⁵ A törvény kötelezően megadta a társasági szerződés minimális tartalmi kellékeit is. Nem írt viszont elő formakényszert: szóban is megköthető volt a társasági szerződés. A társaság kizárólag akkor rendelkezett váltóképességgel, könyvei csak abban az esetben rendelkeztek perjogi hitelességgel, ha a tagok írásban kötötték meg a társasági szerződést. Szükséges volt a társaság törvényszéki nyilvántartásba vétele. Rendelkezett a törvény a cégvezető (a jogszabály elnevezésében: aláírási címvezető) jogügyleteinek érvényességéről, valamint arról, hogy a társaság nyereségét milyen módon kell felosztani. Új tag felvétele esetén előírta a szerződésmódosítás elkészítését, amelyet az alapító okirat mellékleteként a váltótörvényszéknél szintén be kellett jegyeztetni.⁶

A Kereskedelmi törvényben szabályozott társaságok jogi személyiséggel rendelkeztek, a kereskedelmi társaságok „cégük alatt jogokat és kötelezettségeket szerezhettek”, kötelezettségeket vállalhatnak, ingatlan javakra tulajdoni és egyéb jogokat szerezhettek, felperesi és alperesi minőségben pert állhatnak”.⁷

A KT. azokat az összeférhetlenségi eseteket, melyek az Rt., vagy más versenyző társaság alkalmazottjainak megválasztásából felmerülhetnek, egyáltalában nem szabályozta, amiből az következik, hogy a törvény ennek a kérdésnek szabályozását nem is találta szükségesnek. Azáltal, hogy a törvény nem rendelkezett erről, a társaságok szabad kezet kaptak, hogy az összeférhetlenségi eseteket alapszabályaikban szabadon szabályozzák, másrésztől a K. T. 183. §-ának második bekezdése, mely szerint az igazgatóság tagjait a közgyűlés bármikor elmozdíthatja, a részvényesek érdekeit megfelelően védte (Kúria 599 1897).⁸

A KT. az igazgatóság tagjainak a felelősségét az akkori nemzetközi társasági jogi szabályozással egyezően – az angolszász terminológiát követve – szabályozta, amikor kimondta,

³ Berényi Pál: *Kereskedelmi jog*. Budapest, 1900, Stámfel Károly kiadása, 29-30. old.

⁴ Balázsdi-Szabó Viktor: *Társaságalapítás szabályozásának fejlődéstörténete különös tekintettel a korlátolt felelősségű társaságra*, 2015, Miskolc, 8-10. old.

⁵ Sárközy Tamás: i.m. (2001) :187-194. old.

⁶ Engel Aurél: *A részvénytársaság alapszabályai*. Budapest, 1906, Deutsch Zsigmond és Társa Kiadó, 176. old.

⁷ Balázsdi-Szabó Viktor: i.m.: 6-10. old.

⁸ Sándorfi Kamill: *A részvényjog bírói gyakorlata: 1876-1930*, Budapest, 1930, TÉBE kiadó vállalata M.Sz., 198. old.

hogy az Rt. igazgatósági tagjai a társaság ügyeinek vezetésében és a vezetés ellenőrzésében a rendes kereskedő fokozottabb gondosságára vannak kötelezve, ennél fogva a KT. 189. §-a értelmében akkor is felelősek, ha az igazgatósági üléseken való megjelenésük elmulasztásával a köteles ellenőrzést nem gyakorolják.⁹ A rendszerváltást követő társasági jogi szabályok között először a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLV. törvény – Gt.- 29. §-ának (1) bekezdésében¹⁰ találunk a vezető tisztségviselő fokozott gondosságára utaló elvárást, és a régi Ptk. hatálya alatt a vezető tisztségviselő tekintetében is az adott helyzetben általában elvárható magatartás mércéjének kellett megfelelnie a vezető tisztségviselőknek is.

II. A Kúria részvényjogi gyakorlata, kitekintéssel az olasz és német részvényjogi szabályokra és bírósági gyakorlatra

A KT-t értelmező bírói gyakorlatban megjelent az Rt. igazgatósági tagjaival szembeni erkölcsi kötelezettség értékelése is, amilyen elvárásokkal a mai napig nem találkozunk bírói gyakorlatunkban. Ezen erkölcsi kötelezettség elsősorban abban állt, hogy a társaság érdekeit önzetlenül kellett szolgálniuk. A Kt. szabályain alapuló bírói jogértelmezés a mai napig is irányadó, sőt a vezetői magatartással szembeni újkeletű elvárás nemzetközi szinten is.

Az ítéletindokolásában a Kúria kiemelte, hogy erkölcsi köteletség terheli az igazgatósági tagokat a tekintetben, hogy az Rt. érdekeit önzetlenül munkálják. Amennyiben tehát részükről valamely célzat, vagy törekvés arra irányul, hogy a társaság érdekével szemben egyesek önző érdekét juttassák érvényre, az a célzat nyilván erkölcstelen és ebből bíróilag érvényesíthető igény nem származik. A jogesetben az alperes célja a kötelezettségvállalással az volt, hogy ő és társai az Rt. kihasználásával annak érdeksérelmére nagy nyereségre tegyenek szert.¹¹

A KT. rendelkezései szerint az igazgatósági tag ellenőrzési jogköre a többi tag által nem korlátozható. A KT-nek az Rt. igazgatóságának jogkörét és felelősségét meghatározó I. rész tizedik cím IV-ik fejezet rendelkezéseiből kitűnik, hogy a társasági ügyek vitelének ellenőrzése és az esetleges visszaélések feltárása körül minden egyes igazgatósági tag önállóan járhat el és e jogának gyakorlásában a többi igazgatósági tag részéről többségi határozattal sem volt korlátozható.¹²

A KT. olyan felelősségalapító tényállást is meghatározott, melyhez hasonló jogintézménye l azóta sem találkozhatunk. A KT rendelkezései alapján az igazgatóság felelős a tisztviselői és azok özvegyei nyugdíjlapjának sértetlen fenntartásáért. Az e körben fennálló felelősség tekintetében született Kúriai döntés szerint nem szünteti meg az igazgatóság felelősségét az a körülmény, hogy a nyugdíjlap kezelőbizottsága az alap pénzének egy részét részvény jegyzésére fordította, amely utóbb teljesen értéktelenné vált.¹³

---

⁹ Kúria 5167/1916.

¹⁰ Gt. 29. § (1) bekezdése: A vezető tisztségviselők a gazdasági társaság ügyvezetését az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható fokozott gondossággal, a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek ellátni. A jogszabályok, a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály), illetve a gazdasági társaság legfőbb szerve által hozott határozatok, illetve ügyvezetési kötelezettségeik vétkes megszegésével a gazdasági társaságnak okozott károkkért a polgári jog szabályai szerint felelnek a társasággal szemben.

¹¹ Kúria 5167/1916.

¹² A KT 190. §-a: Az igazgatóság jogkörének az alapszabályokban, vagy közgyűlési határozatban megállapított korlátozásai harmadik személyek irányában joghatállyal nem bírnak. A KT 191. §-a: A felelősség az igazgatóság határozataiért és intézkedéseikért azon tagot nem terheli, ki a határozat vagy intézkedés ellen, mielőtt arról tudomást nyer, tiltakozik, s ebbeli tiltakozását a felügyelő bizottságnak bejelenti.

¹³ Kúria 3252/1929, Szegedi T. 783/1927.

A KT-nek az Rt. igazgatóságának a jogkörét és felelősségét meghatározó rendelkezéseiből kitűnt, hogy a társasági ügyek vitelének ellenőrzése és az esetleg észlelt visszaélések feltárása körül minden egyes igazgatósági tag önállóan járhatott el és e jogának gyakorlásában a többi igazgatósági tag részéről többségi határozattal sem korlátozható.¹⁴ Amennyiben ezen joguknak gyakorlását az igazgatósági tagjai elmulasztják, ezért magán- és büntetőjogi felelősség terhelte őket. Minden egyes igazgatósági tagot megillető jog, illetve a mindegyiküket terhelő felelősség akkor sem változott, ha az igazgatóság saját tagjaiból meghatározott hatáskörrel úgynevezett „végrehajtó bizottságot” rendelt ki.¹⁵

A KT. 188. §-ának értelmében azon ügyletek által, melyeket az igazgatóság a társaság nevében köt, jogosítva és kötelezve a társaság lesz. Az, hogy az ügyletet világosan a társaság nevében kötötték, vagy a fennálló körülményeknél fogva a szerződő felek akarata szerint a társaság részére kötöttek tekinthető nem tett különbséget a törvény. Harmadik személyek irányában az igazgatóság tagjai a társaság nevében teljesített cselekményekért és az elvállalt kötelezettségekért személyesen nem voltak felelősek.¹⁶ A Kt. 188. §-ával egyező szabályokat találunk a Német Kt. 241. §-ában, és az Olasz Kt. 122. §-ában.

A KT. 188. §-a szerint ahhoz, hogy valamely ügylet a társaság nevében kötöttek tekintsék, nem szükséges annak a kijelentése, hogy az világosan a társaság nevében kötött, hanem elegendő az is, hogy a fennálló körülményekből a feleknek arra irányuló akarata megállapítható legyen. A KT 189. § a képviseleti jog túllépésének szabályai között rendezi, hogy az igazgatóság „köteles azon korlátozásokhoz alkalmazkodni, melyekhez képviseleti joga az alapszabályok vagy közgyűlési határozatok által kötöttet”.¹⁷ A megbízás határait túllépő igazgatósági tagok kártérítési felelősségét megállapíthatónak találta a bíróság, ha az igazgatóság tagjai megbízásuk határain túlmentek, ha a határozatok vagy az alapszabályok ellen cselekedtek.¹⁸

A KT. 189. szakasza alapján a részvénytársaság igazgatója ellen indítandó kártérítési keresetek esetén nem volt helye megállapítási keresetnek.¹⁹ Ezen felelősségi tényállás nem szűkíti le a szándékos károkozás esetére az igazgatóság felelősségét harmadik személyekkel szembeni károkozás esetén, és egyetemleges felelősséget sem a társaság és a vezető, hanem az igazgatósági tagok között állít fel, jóval tágabb igényérvényesítési lehetőséget adva a károsultaknak. A magyar szabályozással egyező szabályokkal találkozunk a német KT. 211. -ában, a Holland KT.45. §-ába, és az Olasz KT. 147. §-ában.²⁰

A részvénytársaság az igazgatóság jogkörét csak befelé szabályozhatta, ebből az következett, hogy az alapszabályokon vagy a közgyűlési határozatokon alapuló korlátozások, harmadik személyek irányában, akikkel szemben a törvény az igazgatóságnak korlátlan és nem korlátozott képviseleti jogot adott, nem voltak figyelembe vehetőek.²¹ A KT. 190. §-ával egyező

---

¹⁴ Sándorfi Kamill: i.m.: 208. old.

¹⁵ Kúria 3252/1929.

¹⁶ Kúria 376/1899.

¹⁷ A KT 189. §.

¹⁸ Kúria 470/1902.

¹⁹ Kúria 920/907.

²⁰ Apáthy István: Kereskedelmi jog a magyar kereskedelmi törvény alapján, tekintettel a nevezetesebb európai kereskedelmi törvényekre, Budapest, 1886, Eggenberger, 262-280. old.

²¹ Apáthy István: Tétéles Európai Nemzetközi jog, Budapest, 1878, Franklin Társulat, 275-278. old.

szabályozás volt hatályban a német KT. 231. §-ában, mely szabályok alapján született a német kir. főszéknek 1872. március 22-én kelt határozata.²²

A joggyakorlat elemzéséből arra a következtetésre juthatunk, hogy a bíróságok a kellő gondosság tanúsítását vizsgálva állapították meg, hogy a részvénytársaság igazgatói a társasági ügyek vezetésében és ellenőrzésében a rendes kereskedő fokozottabb gondosságára voltak kötelezve, melyből az is logikusan következett, hogy a minden ellenőrzés nélkül, valamelyik alkalmazott által elkövetett hamisítások és sikkasztásokért anyagi felelősséggel tartoztak a vezetők. Az igazgatóság tagjainak a felelősségét állapították meg a bíróságok mindazon károkért, amelyek a társaság valamely alkalmazottjának sikkasztása által, valamint annak folytán merült fel, hogy a részvénytársaság ennek folytán csődbe ment, ha a sikkasztás kellő ellenőrzés hiányára volt visszavezethető.²³

A részvénytársaság igazgatója a saját törvényellenes cselekményéből származó kárért helytállni volt köteles akkor is, ha az a cselekmény a társaság érdekében történt és a károsult kárkövetelését már a részvénytársaság ellen is megkísérelte érvényesíteni.²⁴ A jogi személy helyett ebben az esetben a vezető tisztségviselő is perelhető volt.

A KT. is ismerte a felmentvény jogintézményét, a felmentvény nemcsak a számadások és a mérleg számszerű helyessége tekintetében adott felmentést, hanem az üzletvitel helyességére is kiterjedt. A felmentvény megadása csak a társaság és az igazgatóság közti jogviszonyban bírt jelentőséggel, ellenben a hitelező kártérítési igényére, ha annak előfeltételei egyébként fennálltak nem gyakorolt hatást. Felmentvény ellenére indított kártérítési perben a Kúria elutasította az igazgatóság marasztalását, azzal az indokkal, hogyha az igazgatóság és felügyelő bizottság tagjai a vezérigazgató „üzelmeiről tudomással nem bírtak”, és azokra a hamis könyvelés folytán a könyvek alapján nem jöhettek rá amiatt, mert a hamisítások és vagyonelevonások a könyvek és a levelezés alapján nem voltak feltárhatóak, és mert formailag a kereskedelmi törvény 199. §-ának, tartalmilag pedig a könyvek szerinti leltároknak megfelelő mérlegeket aláírták, vagyoni felelősségre nem voltak vonhatók.²⁵

A KT. 189. §-ának abból a rendelkezéséből, mely szerint a törvénnyel vagy alapszabályokkal ellenkező intézkedésével kárt okozó igazgatósági tag kártérítési felelősségét általánosságban, a károsulttal szemben állapítja meg, következik, hogy a vétkes igazgatósági tag ellen közgyűlési határozat nélkül is saját jogán, akár a károsult részvényes, akár a Rt. hitelezője keresettel felléphetett. Az igazgatósági tagoknak ezt a felelősségét nem szünteti meg az a körülmény sem, hogy a törvénnyel vagy az alapszabályokkal ellenkező intézkedés, közgyűlési határozaton alapult. A Kúria az alábbi jogesetben arra a következtetésre jutott, hogy közömbös azon tény is, hogy a közgyűlés az igazgatóságnak a felmentvényt a számadásokra és mérlegre vonatkozóan megadta, mert ez a körülmény csak a Rt. és az igazgatóság közti jogviszonyban bírt jelentőséggel, ellenben a részvényes, avagy hitelező kártérítési igényére egymagában befolyást nem gyakorol.²⁶

Mint látjuk ezen egyetlen törvényi tényállás adott alapot, mind a részvényes, mind a hitelező, illetve harmadik személy estén is a kártérítési felelősségre vonásra, a törvény nem tett különbséget a károsult csoportok között, az egyes károsultakra irányadó szabályok egységese-

---

²² Entscheidungen V. k. 294.

²³ Kúria 746/903, Kúria 428/900.

²⁴ Kúria 403/1903.

²⁵ Kúria 421/908.

²⁶ Kúria 571/1927

voltak, szemben a jelenlegi Ptk. és Ctv., valamint Cstv-ben megjelenő, sokszor egymással konkuráló szabályozással.

Az éves mérleg hamis adatokon alapuló összeállítása az egyik tipikusnak mondható kárt okozó cselekmény volt, ezért számos marasztaló ítélet született ezen károkozó cselekmény miatt. azzal, hogy a bűnügyben felmentés nem jelentett magánjogi mentesülést, és szakértelem hiányával védekezést nem vették figyelembe. A korszak nemzetközi, főleg angolszász ítélkezési gyakorlata szerint az uralkodó nézet az volt, hogy a szakértelem hiányára alapított védekezés, illetve más, akár munkavállaló cselekményei miatt felmerült kár megtérítésére az igazgatóság nem volt kötelezhető. Ezen közel egy évszázados common law-n alapuló jogértelmezést csak az 1960-as években változó bírói gyakorlat írta felül, mely aztán törvényalkotásra is okot adott.

A kellő felügyelet elmulasztását, a mérlegek vizsgálatának hiányát és a sikkasztások megakadályozásának elmulasztását az alperesek terhére róható oly vétkekként értékelte a bíróság, amellyel az okozott kárért felelősséggel tartoztak az igazgatók. A KT. 182. §-a szerint ugyanis az Rt. ügyeinek intézésére az igazgatóság hivatott, ezért ebből folyó kötelessége mindazok ellenőrzése, akiket alkalmaz, és akiket a társasági ügyek vitelével vagy a társaságnak az ügyvitelre vonatkozó képviselétével megbízott.

E felelősség magától értetődően nem terjedt ki azokra a sikkasztásokra, csalásokra vagy hamisításokra, melyeknek megakadályozása vagy fedezése az igazgatóság és felügyelőbizottság tagjainak a gondos ellenőrzés és felügyelet kifejtése mellett sem állt módjában; minthogy azonban az igazgatóság a társasági ügyek vitelében a rendes kereskedő fokozottabb gondosságára volt kötelezve, anyagi felelősséggel tartoztak a kellő ellenőrzés hiányában a társaság alkalmazottai által elkövetett sikkasztásokért és hamisításokért, valamint a mérleg adatainak valótlanságáért, ha azokra a rendes kereskedő gondosságával rájöhettek volna.²⁷ Ezenfelül az igazgatóság tagjai, a polgári jogi felelősség megállapítása mellett, ha a mérleg összeállításánál törvényellenesen járnak el; vagy ha a közgyűlésen tett előterjesztéseikben a társaság helyzetét tudva, valótlanul mutatják be a társaság pénzügyi helyzetét, vagy annak a helyzetét eltitkolták, három hónapig terjedő fogsággal voltak büntetendők. A Kt. 218. §-ával egyező szabályozással találkozunk az Olasz K.T. 247. §-ában.²⁸

III. Az előreláthatósági korlát

Az előreláthatósági korlát a KT. alapján is az egyik felelősségalapító feltétel volt, melynek szabályait a tételes jog szintjén csak az Új Ptk. mondta ki, holott a KT. alapján folytatott ítélkezési gyakorlat már kidolgozta azokat a jogelveket, melyek alapján a kellő gondosságot tanúsító és észszerűen eljáró, rendes kereskedő gondos eljárása mellett kárkötelem nem keletkezett. Az Rt. igazgatóságának és felügyelő bizottságának tagjai törvényes ellenőrzési kötelességüknek megszegéséből kifolyóan a társaság hitelezőivel szemben kártérítésre csak abban az esetben voltak kötelezhetőek, ha a hitelezők megkárosítását okozó visszaélésekről tudtak vagy azokról a kellő gondosság kifejtése mellett tudomást szerezhettek s azok megakadályozását vagy megszüntetését vétkeken elmulasztották.²⁹

---

²⁷ Kúria 5254/1927.

²⁸ Apáthy István: i.m.: 281. old.

²⁹ Kúria 4974/1918.

Az igazgatóság tagjainak kártérítési kötelezettségét megalapozta az is, ha a gondatlan üzletvezetésük folytán csődbe jutott Rt-nek ki nem elégített hitelezői követelése voltak. Abban az esetben amennyiben az igazgatóság tagjai a kereskedelmi könyvek vezetéséről nem gondoskodtak, a társaság üzleti vezetését pedig ügyvezető igazgatónak engedték át, az említett mérlegeket és könyveket, részben egyáltalán nem, részben csak felületesen vizsgálták, s a felügyeletnek és ellenőrzésnek elmulasztásával lehetővé vált az, hogy az említett ügyvezető igazgatók a társaság pénzeszközeit részben saját céljaikra fordították, és a gondatlan üzletvezetés a társaság csődjét vonta maga után.

A kártérítési igény az igazgatók ellen csak annak bizonyítása esetében volt sikerrel érvényesíthető, ha a társaság volt vezérigazgatói a társaság anyagi összeomlását előidéző visszaélések megelőzése vagy megszüntetése tekintetében vétkes magatartást tanúsítottak és a károsító eredmény bekövetkezése ezzel a vétkes mulasztásukkal állt okozati összefüggésben.³⁰

Vétkes mulasztásként értékelte a bíróság, hogy a vezérigazgató a vezetése alatt állott pénzügyterhére nagyszámú váltókat hamisított, azokat leszámíttatta és értéküket felvette, a vállalat kereskedelmi könyveit a hitelezők megkárosítására irányuló céllal meghamisította s egyes betéteket a vonatkozó bejegyzések meghamisítása mellett jogtalanul eltulajdonított. A jogesetben kérdésként merült fel, hogy az igazgatóságnak és a felügyelőbizottságnak a földművesekből álló tagjai az esperes lelkészi állásánál fogva magasabb műveltségű vezérigazgatóknak nyilván lepezett visszaéléseit az üzletvezetésnek rendes gondosság melletti ellenőrzésével felismerhették-e, és azok meggátlására alkalmas befolyást gyakorolhattak volna.³¹

Feltűnő, hogy a törvény nem szólt a gondosságnak arról a fokáról, amellyel az igazgatóság a társaság ügyeiben eljárni köteles, holott a közkereseti társaság tagjaira vonatkozóan megjelöli a „szorgalom és gondosság” megkívánt mértékét (72. §). Magában az, hogy ez a rendelkezés nem absztrakt mértékű gondosságot kíván meg, hanem a felelősséget a saját ügyekben alkalmazott gondossághoz méri, nem indokolta azt, hogy a részvényjogi fejezet az igazgatói gondosságnak absztrakt mértékéről ne rendelkezzen.

Szemben a magyar szabályozással a német törvény elő is írta, hogy az igazgatóság tagjainak a rendes üzletember (Geschäftsmann) gondosságával kell eljárni. A magyar bírói gyakorlat nem kételkedett abban, hogy ugyanazt a magyar törvény is megkívánta s kifejezetten csak azért nem mondta ki, mert az igazgatóság jogi helyzetéből folyó kötelességének tartotta ezt a gondosságot. A Kúriának 1905. ápr. 28-án kelt 137/1904. sz. ítéletében kimondta, hogy az igazgatóság tagjai a rendes kereskedő fokozottabb gondosságára kötelesek, mert idegen vagyont kezelnek, ugyanilyen gondosságot kívánt meg a Kúria 1915. máj. 6-án kelt IV. 1221/1914., és a 1917. jan. 11-én kelt Bp. VIII. 5167/1916 ítéletében.³²

Az igazgatósági tagot felelősségre vonni elsősorban maga a Rt. volt jogosult, de felléphetett ellene részben a törvénynek kifejezett intézkedése (161. §), részben a kialakult bírói gyakorlat szerint a „károsult” hitelező is. Vitás csak az volt, vajon a 189. § károsultja terminológia az egyes részvényesekre is vonatkozik-e. A törvény hatályba lépését követő bírói gyakorlat kizárta az ily keresetet, így a Kúriának 1896. jan. 16-án kelt 844/1894. sz. ítélete is, melyben a Kúria

---

³⁰ Nagy Ferencz: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve különös tekintettel a bírói gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra*. Budapest, 1904, Az Athenaeum irodalmi és nyomdai Rt. könyvnyomdája, 12-14. old.

³¹ Kúria 1974/1918.

³² dr. Teller Miksa: *A részvénytársaság igazgatóságának a felelősségéről*. Budapest, 1933, Jogtudományi közlöny 47. szám, 279-280. old.

akként foglalt állást, hogy az egyes részvényes a részvénytársaság igazgatóságával közvetlen jogviszonyban nem áll, az igazgatóság tagjai a részvényesnek felelősséggel nem tartoznak, a részvényesnek ellenük nincs kereseti joga. Az újabb gyakorlat ellenben a „károsult” részvényesnek is megengedte, hogy a KT. alapján az igazgatóság tagjai ellen felléphessenek.³³ A német KT. szerint is csak általános magánjogi alapon szándékos károkozás esetén volt kereshetőségi joguk a részvényeseknek.

A KT. 89. §-a alapján kártérítési kereset a részvénytársaság csődbejutása esetében is indítható volt a tömeggondnok – ma terminológia szerint vagyongfelügyelő - által. (Kúria 947/1904.) Bármilyen létszakaszban is volt az adós társaság ellene kártérítési pert minden esetben a KT. szabályainak alkalmazása mellett lehetett indítani.

Mint láthattuk a fenti ítéletek alapján, és a jogszabály szövegéből is egyértelműen levonható az a következtetés, hogy a KT. a kereskedelmi ügyletekből keletkező gondosságnak szigorúbb mértékét állította fel: a rendes kereskedő gondosságát. Ennek magyarázata az volt, hogy tömeges ügyletkötés csak fokozott mértékű „kellő gondosság” mellett lehetséges. A rendes kereskedő gondossága, mint magatartási mérték, arra kötelezte tehát a kereskedőt, hogy a kereskedelmi jog előírásait³⁴ szigorúan betartsa, elmulasztása pedig *culpa in abstracto* eredményezett,³⁵ mellyel szemben számos esetben a kimentés nem vezetett eredményre.

IV. Vétkességen alapuló gondossági mérce

Ugyanakkor a K.T. alkalmazott szubjektív, vétkességen alapuló gondossági mércét is, például amikor a közkereseti társaságra vonatkozó szabályok körében kimondja, hogy: a társaság ügyeiben minden társasági tag oly szorgalmat és gondosságot köteles kifejteni, minővel saját ügyeiben eljárni szokott.³⁶ Minden társasági tag felelős a társaságnak azon károkért, melyeket vétkessége által okozott, s e károk ellenében nem számíthatja fel azon előnyöket, melyeket szorgalma által a társaságnak más esetekben szerzett.³⁷ Az idézett szakasz első mondatában – *culpa in concreto*-val számol, míg a második felében annak következményét rendezi: ha az előírt gondosságot a jogalany elmulasztja, és mulasztása a társaságnak kárt okoz, köteles azt megtéríteni, és a kár összegébe nem számíthatja be azon előnyöket, amelyeket szorgalmával a társaságnak más esetekben szerzett. A rendelkezés egyértelműen kifejezésre kívánta juttatni, hogy a közkereseti társaság a legszorosabb bizalmon alapult, amelyből minden egyes tagnak az a kötelessége származik, hogy tartózkodjon minden olyan magatartástól, amely a társaság érdekét sérti és így a közös cél együttes elérését megnehezíti.

Az egyes társasági tagok magánhitelezői a társasági vagyonhoz tartozó dolgokat, követeléseket, jogokat vagy az egyes tagnak vagyoni illetőségét sem biztosítás, sem kielégítés végett nem vehették igénybe. A magánhitelezők számára biztosítás vagy kielégítés tárgyául csak az szolgálhatott: a) amit az egyes tagok évi kamatok, munkadíj vagy nyereségjutalék fejében követelhetnek, és b) ami nekik a társaság vagyonából a felszámoláskor jut. (KT.95. §.) Ha a társaság ellen csődeljárást kezdeményeztek, a társaság hitelezői elsősorban a társaság vagyonából nyertek kielégítést, a tagok magánvagyonából pedig követeléseiknek csak azon

---

³⁴ Mezey Barna: *Magyar jogtörténet*; Szerk.: Mezey Barna. Budapest, 1996, Osiris Kiadó, 151. old.

³⁵ Kt. 271. §-a: Ki valamely ügylet folytán, mely reá nézve kereskedelmi ügyletnek tekintendő, egy másik irányában gondosságra van kötelezve, a rendes kereskedői gondossággal köteles eljárni.”

³⁶ Horváth Attila: *A magyar magánjog történetének alapjai*. Budapest, 2006, Gondolat Kiadó, 369.old.

³⁷ Kt. 72.§

részére igényelhetnek kielégítést, amely a társaság vagyonából ki nem került. (K.T.97. §.)³⁸ A Kt. elmulasztotta szabályozni a jogellenességet, mint a felelősséget megalapozó elvont tényálláselemet, ezzel szemben nemcsak objektív és szubjektív magatartás mértéket, hanem még gondossági kötelezettséget is levezetett.³⁹

V. Összegzés

A KT. talaján kialakult bírói gyakorlat alapján leszűrhetjük azt a következtetést, hogy a vezető tisztségviselői felelősségre vonásra elsősorban a hatályos szabályozás, az írott jog alapján került sor, és a kártérítési doktrína érvényesült. A KT. szabályait alkalmazva a bíróság az igazgatóság tagjainak a személyes felelősségét csak abban az esetben állapította meg, amennyiben a törvénnyel vagy az alapszabállyal ellentételesen jártak el. A jogsértő magatartások tipizálhatóak voltak, elsősorban a kellő felügyelet elmulasztása, a mérlegek vizsgálatának hiánya és a sikkasztások megakadályozásának elmulasztása miatt került sor személyes felelősségre vonásra.

A magyar szabályozás a külföldi törvények felelősségi szabályozásával harmonizált, és nagyon mai, ötvözte a számviteli törvény és a későbbi gazdasági társaságokról szóló törvény felelősségi szabályait. Szembetűnő, hogy a rendszerváltást követő első társasági törvényeink, közel egy évszázaddal később a kártérítési felelősség tekintetében külön normát nem tartalmaztak. A vezetői magatartással vagy mulasztással okozott kártérítés tekintetében a régi Ptk., és régi Mt. vétkességen alapuló kártérítési rezsime volt alkalmazandó, a társasági törvényekben meghatározott magatartási mércével, miszerint az ilyen tisztséget betöltő személyektől általában elvárható gondossággal voltak kötelesek eljárni a vezető tisztségviselők.

---

³⁸ Berényi Pál: *Kereskedelmi jog*. Budapest, 1900, Stámfel Károly kiadása, 29-30. old.

³⁹ Mezey Barna: i.m.: 141. old.

© Németh Erika

MTA Law Working Papers

**Kiadó: Társadalomtudományi Kutatóközpont (MTA Kiválósági
Kutatóhely**

Székhely: 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.

Felelős kiadó: Boda Zsolt főigazgató

Felelős szerkesztő: Kecskés Gábor

Szerkesztőség: Hoffmann Tamás, Lux Ágnes, Mezei Kitti

Honlap: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

E-mail: mta.law-wp@tk.mta.hu

ISSN 2064-4515